

Гурзель Ю.
*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри
цивільного права та процесу ЗУНУ
Зайцева-Калаур І. В.*

ПРАВОВА СУТНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ ПРАВОСУДДЯ

Для подальшого розвитку правової системи, необхідності застосування засад реалізації права міжнародної організації та дотримання права ЄС державами-членами, виникає потреба у функціонуванні органів, які забезпечать виконання даних функцій. Таким органом є Суд Правосуддя Європейського Союзу, який встановлює дотримання законності під час тлумачення та застосування права ЄС.

Визначення юрисдикції є одним з принципів та характеристикою діяльності судових органів, оскільки вона встановлює рамки, в яких суд може легітимно діяти та виконувати прямо покладені на нього функції. Європейський Суд Правосуддя своєю практикою розвиває наднаціональне право та забезпечує його єдність поміж різноманітними інтересами держав-членів, а також поміж діяльністю інститутів, органів, агентств, служб Союзу [1].

Судова система Європейського Союзу пройшла довгий шлях самовдосконалення від Суду Правосуддя Європейського співтовариства з вугілля та сталі, який міг виконувати свої функції лише в рамках декількох сфер господарства до функціонування Суду трьох Європейських співтовариств уже з більш широкою юрисдикцією [5, с. 71].

Європейський Суд Правосуддя утворено в 1952 р. на підставі Договору про створення Європейського Співтовариства вугілля і сталі. На момент створення він складався із семи суддів, шість з яких призначались з числа держав-засновниць ЄСВіС, а один суддя призначався за рішенням «великих держав-членів» (Німеччини, Італії та Франції). Відповідно до Маастрихтського договору (1992 р.), яким було створено ЄС, Європейський Суд Правосуддя зайняв місце у «трьохопорній системі ЄС» у межах першої опори, що стосувалась Співтовариств [3, с.56].

Однак, внаслідок набрання чинності Лісобонського договору, ЄСП зазнав певних змін, адже ЄС отримав статус юридичної особи та перейняв повноваження, що раніше покладались на Європейське Співтовариство [2, ст. 83]. ЄСП став найвищою судовою інстанцією ЄС, яка становить верхню палату Суду Правосуддя ЄС разом із Загальним Судом та спеціалізованими судами чи трибуналами, завданням якої є тлумачення права ЄС та забезпечення його однакового застосування в усіх державах-членах ЄС.

Із моменту створення у 1952 р. ЄСП називався Судом, із 1958 р. – Судом Правосуддя Європейських Співтовариств, а із 2009 р. –

Європейським Судом Правосуддя. Місцем розташування ЄСП є м. Люксембург ЄСП функціонує відповідно до Договору про ЄС, Договору про функціонування ЄС, а також Договору про створення Європейського Співтовариства з атомної енергетики.

Європейський Суд Правосуддя складається з одного судді від кожної держави-члена (ст. 19(2) Договору про ЄС), яким допомагають 11 генеральних адвокатів (ст. 252 Договору про діяльність ЄС). Судді та генеральні адвокати обираються з числа осіб, незалежність яких не підлягає сумніву і які мають кваліфікацію, необхідну для призначення на найвищі судові посади у своїх країнах, або які є компетентними юристами, після проведення консультацій із спеціальною колегією. Засновницькі договори ЄС вимагають, щоб ці особи призначались з-поміж правників-експертів, незалежність та неупередженість яких не викликає жодних сумнівів [3, с. 57].

Голова ЄСП обирається самими суддями з-поміж суддів на трирічний строк (ст. 253 Договору про діяльність ЄС). Генеральні адвокати виконують функції радників ЄСП. Вони представляють у відкритому судовому засіданні неупереджений, незалежний та мотивований висновок по справі (ст. 252 Договору про діяльність ЄС), який не є обов'язковим для ЄСП, але у багатьох випадках судді слідує йому.

Детально діяльність Суду ЄС регулюється Статутом Суду ЄС, що доданий до засновницьких договорів, а також регламентом, який розробляється самим судом. Досі існує тільки проект такого регламенту. Незважаючи на досить високий юридичний статус Суду ЄС, який має силу джерела первинного законодавства, зміни до нього можуть вноситись тільки після ратифікації всіма державами-членами ЄС. Лісабонська угода передбачала спрощену процедуру внесення рішень до Статуту Суду ЄС: Європейський парламент та Рада можуть внести зміни до Статуту Суду ЄС відповідно до звичайної законодавчої процедури за пропозицією комісії або на запит суду. Важливим є те, що Лісабонська угода наділяє правом третю сторону (тобто держави, які не є членами ЄС, юридичних та фізичних осіб, які не належать до ЄС) звернутися до Суду ЄС з позовом про захист своїх прав. Так, передбачено, що будь-яка фізична та юридична особа може порушити провадження проти рішення, адресованого цій особі, або проти рішення, що стосується їх безпосередньо й особисто, та проти регуляторного акта, що стосується їх безпосередньо та не передбачає виконавчих заходів.

Лісабонська угода передбачає обмеження повноважень Суду ЄС у сфері спільної зовнішньої та безпекової політики, зважаючи, що Суд ЄС не має юрисдикції щодо даних положень. Проте суд наділяється правом здійснювати моніторинг дотримання ст. 40 Договору про ЄС [4].

Відповідно до ст. 19 (1) Договору про ЄС Європейський Суд Правосуддя забезпечує дотримання законності під час тлумачення та застосування права ЄС [4]. Тому ЄСП має повноваження слухати різні

види справ. За процедурою преюдиціального розгляду існує право прийняття рішення щодо тлумачення положень засновницьких договорів ЄС. Таке тлумачення надається відповідно до запиту національного суду у разі застосування права ЄС при вирішенні конкретного спору. Тут варто зауважити, що національний суд повинен бути тією інстанцією рішення якої не підлягаю оскарженню відповідно до національного законодавства. Суд має право розглядати справи, пов'язанні з невиконанням країнами-членами ЄС вимог, що випливають з загальноєвропейського права. До Суду ЄС у таких справа можуть звертатися загальноєвропейські інституції, наприклад, Європейська Комісія. Також у Суді ЄС можуть бути оскаржені акти (щодо скасування), які були прийняті органами ЄС. До Суду можуть звертатися як загальноєвропейські органи, так і приватні особи, юридичні особи. Підставою для звернення є порушення персонального права (щодо звернення приватних осіб, юридичних) або наявності загрози такого порушення. Підстава оскарження актів – відсутність компетенції, порушення процедури, порушення вимог загальноєвропейських документів тощо. Строк позовної давності складає 2 місяці. Варто зазначити, що такий строк є для більшості спорів, що може вирішити Суд ЄС [5, с. 76].

Також Суд розглядає й міждержавні спори (між країнами-членами ЄС), якщо це стосується договірних відноси. Якими передбачено можливість вирішення спірних проблем у Суді ЄС. У Суді ЄС можуть бути оскаржені рішення щодо Апеляційних інстанцій, які приймають рішення відносно спірних питань пов'язаних із гармонізацією та діяльністю внутрішнього європейського ринку. Так, наприклад, наразі у Суді ЄС може бути оскаржене рішення Апеляційного органу, який розглядає звернення на рішення компетентних державних органів щодо торгових марок.

Договір про діяльність ЄС встановлює юрисдикцію ЄСП стосовно надання висновків про сумісність міжнародних угод та установчого договору, скасування нелегітимних актів інститутів, органів, служб, агентств ЄС, ухвали преюдиціальних рішень, винесення рішень відповідно до арбітражних застережень, що містяться в контрактах, укладених ЄС, скасування легітимних актів Ради ЄС в сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки, які накладають обмеження на фізичних або юридичних осіб, провадження щодо забезпечення примусового виконання зобов'язань державами-членами ЄС тощо [4].

Особливе місце в системі джерел права ЄС є рішення ЄСП. За всю історію діяльності ЄСП його рішення створили правові принципи, що стали основоположними в розвитку правової системи ЄС, зокрема заборона дискримінації та рівність в правах, принцип європейського громадянства, свобода надання послуг тощо.

Нагляд за виконанням рішень Суду ЄС здійснює Комісія ЄС. Відповідно до ч. 2 ст. 260 ДФЄС, якщо Комісія вважає, що

зацікавлена держава-член не вжила заходів щодо виконання рішень Суду ЄС, то після надання цій державі можливості представити свої міркування вона може звернутися до Суду ЄС. Комісія визначає розмір одноразової суми чи штрафу, які має сплатити зацікавлена держава-член, що, на її думку, відповідає обставинам [2, ст. 85].

Отже, підсумовуючи вище викладене, слід сказати, що Європейський Суд Правосуддя виступає охоронцем правопорядку ЄС, підкреслюючи важливість його автономії. Суд повинен забезпечувати дотримання не тільки писаного закону, але й духу закону. Як сказав колишній суддя Суду ЄС Д. Едвард (D. Edward): «Право є, кінець кінцем, такою самою частиною національної культури, як мистецтво або музика». Сучасний етап розвитку ЄС та практики Суду правосуддя ЄС показує нам, що Європа – це і є, власне, гарант захисту прав людини.

Правозастосовча діяльність Суду ЄС, як і діяльність інших органів, на які покладено функцію застосування права, проявляється не лише в рамках передбаченої процесуальними нормами процедури розгляду справи, а й у рішеннях, які змінюють юридичну практику, вносять пропозиції стосовно вдосконалення норм права. Також, варто зазначити, що у процесі своєї діяльності Суд ЄС співпрацює з усіма органами ЄС, насамперед з Комісією ЄС, яка є «наглядачем» за дотриманням права ЄС, Парламентом ЄС та Радою.

Список використаних джерел

1. Грицаєнко Л. Л. Інституційний механізм Європейського Союзу: автореферат дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2010. 19 с.
2. Яворська І. Роль і значення Суду ЄС у системі органу Європейського Союзу. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2015. Випуск 37, частина 2. С. 82-88
3. Решота В. Європейський Суд Правосуддя у судовій системі Європейського Союзу. «Демократичне врядування». Науковий вісник. Вип. 8. 2011. С. 55-60
4. Договору про Європейський Союз. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text
5. Комарова Т. В. Юрисдикція Суду Європейського Союзу: монографія. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Х.: Право, 2010. 360 с.